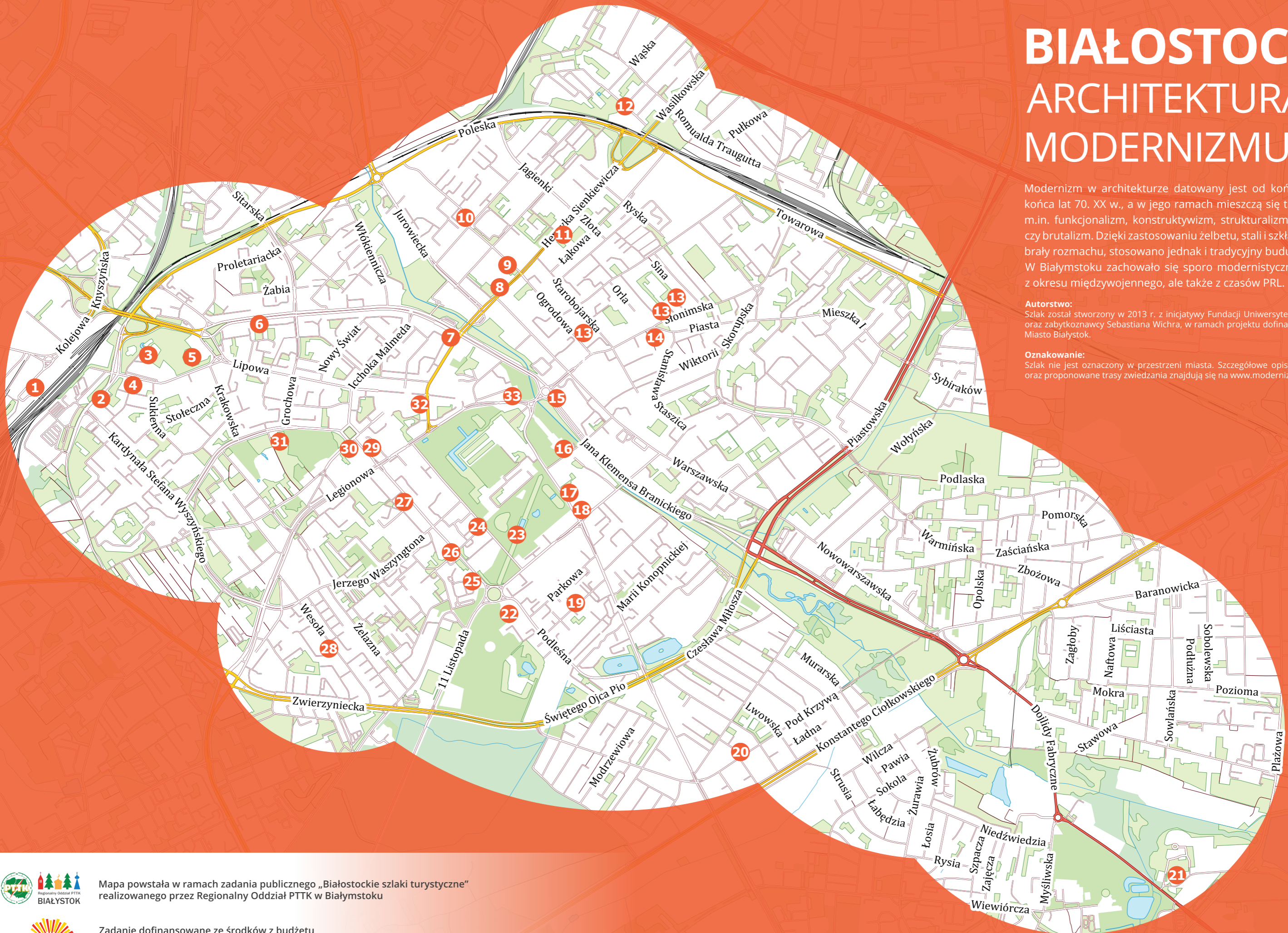

BIAŁOSTOCKA ARCHITEKTURA MODERNIZMU

Modernizm w architekturze datowany jest od końca XIX w. do końca lat 70. XX w., a w jego ramach mieszczą się takie nurty jak m.in. funkcjonalizm, konstruktywizm, strukturalizm, racjonalizm, czy brutalizm. Dzięki zastosowaniu żelbetu, stali i szkła budowle nabrały rozmachu, stosowano jednak i tradycyjny budulec - drewno. W Białymstoku zachowało się sporo modernistycznych realizacji z okresu międzywojennego, ale także z czasów PRL.

Autorstwo:
Szlak został stworzony w 2013 r. z inicjatywy Fundacji Uniwersytetu w Białymstoku oraz zabytkoznawcy Sebastiana Wichra, w ramach projektu dofinansowanego przez Miasto Białystok.

Oznakowanie:
Szlak nie jest oznaczony w przestrzeni miasta. Szczegółowe opisy obiektów, osób oraz proponowane trasy zwiedzania znajdują się na www.modernizm.uwb.edu.pl

Mapa powstała w ramach zadania publicznego „Białostockie szlaki turystyczne” realizowanego przez Regionalny Oddział PTTK w Białymstoku

Zadanie dofinansowane ze środków z budżetu Miasta Białegostoku

1. Poczta Dworcowa, ul. Kolejowa 15

Budynek do dziś pełni swą pierwotną funkcję, jest jedną z wizytówek białostockiego modernizmu. Cienkościenne łupinowe konstrukcje umożliwiły stworzenie falistego dachu wg projektu Leona Kulikowskiego. Najlepiej go oglądać z kładki nad torami.

2. Galerowiec, ul. Bohaterów Monte Cassino 5 i 5A

Tworzą go dwa jedenastokondygnacyjne wieżowce z ok. 500 mieszkaniami. Powstał w 1970 r. wg. projektu arch. Wiktora Łazarczyka i Jana Citko. Do mieszkań wchodzi się z galerii wzdłuż piętra. To przykład „superjednostki”, w której w jednej bryle mieściła się część mieszkaniowa, usługowa i handlowa, tzw. „maszyna do mieszkania”.

3. Spodki, ul. św. Rocha 14

„Spodki”, „latające talerze”, „meksykańskie kapelusze”, powstały w 1973 r., w ciągu czterech miesięcy, na potrzeby Biura Wystaw Artystycznych przed Dożynkami Centralnymi. Cztery pawilony na planie koła mają elewacje szalowane falistą blachą i górne doświetlenie wnętrza przez szklane stożki. Dziś mieści się tu siedziba Podlaskiego Instytutu Kultury.

4. Misja Barbikańska, ul. św. Rocha 23, 25 i 25 A

Dom Misji Barbikańskiej powstał w 1925 r. i była to organizacja kościoła anglikańskiego prowadząca akcję misyjną wśród Żydów. Fasadę kaplicy przebudowano w latach 1935-1936 według projektu Rudolfa Macury. Architektura kaplicy posiadała cechy zmodernizowanego historyzmu o powściągliwej, malowniczej formie.

5. Kościół p.w. św. Rocha, ul. ks. Abramowicza 1

Jest to jedna z najbardziej oryginalnych budowli początku XX w. w odrodzonej Polsce, posadowiona na ośmiobocznym rzucie, wybudowana z wykorzystaniem żelbetowej konstrukcji. Strzelistą wieżę wieńczy trzymetrowa figura Matki Boskiej. Wnętrze zdobią m.in. kryształowe sklepienia, powtarza się motyw gwiazdy zarannej i kryształu górskiego.

6. Dawny pawilon meblowy Domus, al. Piłsudskiego 6/1

Pawilon powstał jako salon meblowy przy budującej się po wojnie Alei 1. Maja, wg projektu Józefa Zgliczyńskiego. Na fasadzie aż do czasu ostatniego remontu w 2015 r. znajdował się charakterystyczny neon z fotelem. Zachowano oryginalne proporcje oraz charakterystyczne przeszklenia trójbocznej fasady.

7. Blok mieszkalny, Al. Piłsudskiego 38

Nazywany był „mandarynką” (od sklepu o tej nazwie, mieszczącego się na parterze). Był to pierwszy siedmiopiętrowy wieżowiec z windą w Białymstoku, a powstał w 1959 r. wg projektu Waleriana Bieleckiego. Surową bryłę ożywia siatka żłobień w tynku podkreślających kondygnacje i osie elewacji.

8. Budynek biurowo-mieszkalny, ul. Sienkiewicza 53

Gmach powstał około 1930 r. i znajdowały się w nim pomieszczenia mieszkalne oraz lokale usługowe. Do dziś funkcjonują tu przychodnie lekarskie oraz pracownie protetyczne. Budynek ma asymetryczną fasadę z rytmicznie ustawionymi otworami okiennymi.

9. Blok mieszkalny, ul. Ogrodowa 2

Budynek wznoszono dwuetapowo, o czym mówią daty na fasadzie (1930-1931). Dom zawierał 12 jednakowych czteroizbowych mieszkań, dwa pokoje kawalerskie i mieszkanie dozorcy. W piwnicach zachowały się ślady po areszcie kontrwywiadu wojskowego i służb bezpieczeństwa (informuje o tym pamiątkowa tablica na budynku).

10. Willa, ul. Nowogródzka 1

Budynek z 1926 r. ma drewnianą konstrukcję zrębową, malowaną na biało elewację, a górne partie są zdobione „ząbkowym” szalunkiem i ciekawym drewnianym tarasem. To jeden z najstarszych i najlepszych przykładów domów mieszkalnych zrealizowanych w duchu wczesnego funkcjonalizmu.

11. Biurowiec Wojewódzkiego Biura Projektów (ob. biurowiec), ul. Sienkiewicza 82

Budynek tworzą dwa prostopadłościowy w układzie horyzontalnym i wertykalnym. Powstał w 1961 r. wg projektu Leona Jaruszewicza, konstrukcję zaś opracowała inż. Natalia Nikolajew. Pierwotnie elewacje obłożone były białą cegłą silikatową, w 2012 r. podczas remontu zmieniono kolorystykę, ale zachowano pierwotne podziały.

12. Zespół magazynów wojskowych przy ul. Węglowej

Budynki powstały w latach 1934–1936 na potrzeby wojskowej składnicy, zaś w okresie wojny były wykorzystywane przez Sowieców do prowadzenia wywózek Polaków na wschód. Po wojnie magazyny funkcjonowały jako składnica kwatermistrzowska. Obecnie mieści się tu m.in. skatepark, Muzeum Techniki i Motoryzacji Moto-Retro i Muzeum Pamięci Sybiru. To przykład modernistycznego budownictwa przemysłowego z okresu międzywojennego, z żelbetową konstrukcją wypełnioną cegłą.

13. Bojarskie wille

Od końca lat 20. XX w. na tradycyjnie drewnianym osiedlu Bojary zaczęto wznosić nowoczesne domy, a dzielnica powoli nabierała charakteru inteligenckiego przez fakt zamieszkiwania tam wielu urzędników i nauczycieli. Sporo budynków powstawało według wzorcowych projektów, preferowanych przez instytucje kredytowe, zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Zbudowano w tym czasie kilka ciekawych wili, zarówno drewnianych, jak i murowanych, które dotwały do dzisiaj w dość dobrym stanie. Są to m.in.: willa Weroniki i Stanisława Nowakowskich przy ul. Orlej 1, willa przy ul. Orlej 5, willa mierniczego Jana Woltera przy ul. Słonimskiej 31, willa geodety Puciłowskiego przy ul. Słonimskiej 35/2, willa Karola Wolischa przy ul. Ogrodowej 27, willa właściciela garbarni Chackiela Bekkera przy ul. Pałacowej 3/1.

14. Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza „Jedynka”, ul. Słonimska 8

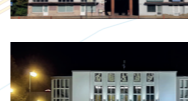
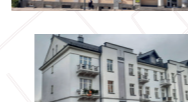
Budynek powstał na początku XX w., a rozbudowano go w latach 30-tych według projektu architekta Rudolfa Macury. Działał tu zakład wychowawczy, prowadzony przez zakon męski (stąd przydomek placówki - „Braciszkwie”), po wojnie zaś przeniesione z Wilna Seminarium Duchowne, gdzie wykładał ks. Michał Sopoćko. Dziś obiekt zajmuje placówka opiekuńczo-wychowawcza dla dzieci i młodzieży. W bryle budynku wyraźnie da się wyróżnić starszą, trójkondygnacyjną część od ul. Słonimskiej oraz modernistyczną bryłę od ul. Wylotnej, zrealizowaną w modnym typie „okrętowym”.

15. Blok mieszkalny, ul. Branickiego 1

Wzniesiony w l. 1938-1939 przez księcia Jana Druckiego-Lubeckiego jako bardzo nowoczesny blok mieszkalny w duchu warszawskiego funkcjonalizmu. W 1944 r. został tu umieszczony Urząd Bezpieczeństwa Publicznego z aresztem i pokojami przesłuchań. W bramie i na klatce schodowej zachowane są elementy dekoracyjne w stylu polskiego Art Déco.

16. Teatr Dramatyczny im. Aleksandra Węgierki, ul. Elektryczna 12

Powstał w 1938 r. jako Dom Ludowy im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, wg proj. Jarosława Girina. W latach 1987-89 obiekt rozbudowano zaburzając jego proporcje. Podczas termomodernizacji na fasadzie odkryto przedwojenne sgraffita z wizerunkami muz.

17. Podlaski Urząd Wojewódzki, ul. Mickiewicza 3

Budynek izby skarbowej wzniesiono w l. 1928–1930 w duchu biurowego konstrukttywizmu. Gmach pełnił przez lata różne funkcje, m.in. siedziby NKWD. W 1944 r. uszkodziło go sowieckie bombardowanie. W 1969 r. dobudowano piętro i łącznik, a remont i termomodernizacja w 2005 r. zniekształciły jego pierwotny wygląd.

18. Sąd Apelacyjny, ul. Mickiewicza 5

Dawny zespół sądów (okręgowego i grodzkiego) zrealizowano w latach 1929–1931 według projektu warszawskiego arch. Kazimierza Tołhoczko. W 1939 r. zainstalowało się tu NKWD. Po wojennej odbudowie był to Urząd Wojewódzki, a od 1990 r. ponownie sąd. Budynek w nurcie zmodernizowanego klasycyzmu typowego dla gmachów publicznych z II połowy lat 20. XX w.

19. Zabudowa mieszkaniowa osiedla Zdobyc Urzędnicza (ul. Akademicka, Grottgera, Mickiewicza, Podleśna i Skłodowskiej)

Celem założonej w 1928 r. spółdzielni Zdobyc Urzędnicza była budowa tanich, ale nowoczesnych mieszkań i domów dla pracowników lokalnego samorządu. Projekt dzielnicy opracowano w 1933 r. Z przedwojennej zabudowy przetrwało kilka ciekawych budynków, m.in. willa prezydenta Seweryna Nowakowskiego przy ulicy Akademickiej 26, dom z 1927 r. przy ul. Grottgera 2/2, dom Rezlera przy ul. Grottgera 8 z lat 20. XX w., kamienica Beldowskich przy ul. Mickiewicza 11.

20. Osiedle Nowe (pomiędzy ulicami Branickiego, Ciołkowskiego, Żwirki i Wigury, Św. Pio i Miłosza)

Osiedle Nowe rozplanowano w 1932 r. przy dawnym trakcie warszawskim, zgodnie z koncepcją miasta-ogrodu, z koncentrycznym układem głównych traktów. Większość przedwojennego budownictwa uległa zatarciu lub modernizacji, jednak wśród zabudowy wyróżnia się kilka ciekawych obiektów. Są to m.in.: drewniana willa Hykielów przy ulicy Pod Krzywą 7, jednorodzinne budynki mieszkalne przy ulicy Pod Krzywą 9 i Gdańskiej 22 oraz wyjątkowy, drewniany młyn elektryczny (pod nr 11/1), z 1947 r. zbudowany przez Kazimierza Gwoźdźcia.

21. Kościół pw. Niepokalanego Serca Maryi, ul. Suchowolca 27

Świątynię zaprojektował Stanisław Bukowski – architekt, który podnosił Białystok z wojennych ruin. Kościół został wybudowany w l. 1949–1955 i wyraźnie w nim widać ducha funkcjonalizmu. Charakterystyczna jest asymetryczna bryła z nawą główną i jedną wąską nawą boczną z emporą. Uwagę zwracają eliptyczne arkady w nawie głównej.

22. Filharmonia, ul. Podleśna 2

Powstała w l. 1969-1975 jako część Zespołu Szkół Muzycznych wg projektu architekt Krystyny Drewnowskiej. Fasadę budynku filharmonii zdobi płaskorzeźba – Polifonia/Polihymnia autorstwa Jerzego Grygorczuka.

23. Park Planty i Bulwary Mariana Zyndrama– Kościalkowskiego

W miejscu XVIII-wiecznych ogrodów i zwierzynic hetmana Branickiego stworzono w latach 1930-38 park miejski Planty. Inspiratorem założenia parku był ówczesny wojewoda białostocki Marian Zyndram-Kościalkowski. Modernistyczną kompozycję zaprojektował Stanisław Grała.

24. „Okrągłaki”, ul. Akademicka 10/1, Akademicka 30 i Włókiennicza 2

Projekty powstały w Biurze Miastoprojekt – Białystok. Stalowy stelaż, elewacje wypełnione szkłem i aluminium nadawały im nowoczesną formę. Wszystkie wzniesiono w ramach przygotowań do Centralnych Dożynek w 1973 r., a każdy z nich pełnił inną funkcję: kawiarni, pawilonu wystawowego, baru.

25. Budynek H, część Wojewódzkiego Szpitala Zespalonego, ul. Skłodowskiej-Curie 26

Projekt szpitala św. Rocha autorstwa warszawskich architektów Jerzego Mendelsoina i Bronisława Szczygielskiego zrealizowano w l. 1928-1933. Przemysłana forma obiektu w kształcie litery E zapewniała optymalne oświetlenie pomieszczeń, jednak przebudowa w latach 1979–1981 zatarła to pierwotne modernistyczne założenie.

26. Willa, ul. Skłodowskiej-Curie 2

Budynek powstał w 1939 r. w duchu funkcjonalizmu. Rozczłonkowana bryła z segmentami o różnej wysokości przykryta jest pulpitymowym dachem. Ciekawe są narożne okna, narożne balkony i przeszklona klatka schodowa. Budynek jest obecnie w złym stanie.

27. Gmach Białostockiego Zjednoczenia Budownictwa, ul. Skłodowskiej-Curie 14

Gmach powszechnie nazywany „ONZ-em” powstał w 1965 r. wg projektu Janusza Kretowicza i Natalii Nikolajew. Biurowiec miał nowoczesną konstrukcję szkieletową, charakterystyczną wklęsłą elewację, a jego część wsparta jest na tzw. pilotis, czyli żelbetowych słupach.

28. Osiedle Tysiąclecia (pomiędzy ulicami Zwierzyniecką, Mazowiecką, Waszyngtona i Żelazną)

W 1959 r. rozpoczęła się budowa nowego osiedla złożonego z funkcjonalnych kolonii oddzielonych zielenią, wg projektu inż. Mariana Najmowicza. Powstały pawilony usługowe, trzy wieżowce oraz bloki mieszkaniowe, przychodnia lekarska, pływalnia, place zabaw i tereny sportowe. Na uwagę zasługuje pawilon przy ulicy Wesołej 18, w którym mieściła się słynna restauracja „Kaunas”, z zachowaną abstrakcyjną mozaiką A. Szymaniuka.

29. Gmach sądów, ul. Skłodowskiej 1 / Suraska 3 / Legionowa 20

Kompleks złożony z trzech budynków połączonych naziemnymi łącznikami utrzymany jest w stylistyce modernizmu klasycyzującego i powstał na gruzach dawnej dzielnicy żydowskiej w latach 1953-1956. Był pierwotnie siedzibą Sądu Wojewódzkiego, Sądu Powiatowego, Państwowego Biura Notarialnego i Komornika.

30. Dom towarowy Central, ul. Skłodowskiej 2/1

Spółdzielczy Dom Handlowy Central otwarto 31.01.1976 r., a tę największą placówkę handlową w województwie zaprojektowała warszawska architekt Anna Petecka. Stalowy szkielet ważący 300 ton, półfabrykaty, ale także automatyczne ogrzewanie, klimatyzacja i ażurowa aluminiowa elewacja świadczyły o jego nowoczesności.

31. Białostocki Teatr Lalek, ul. Kalinowskiego 1

Pierwszy w Polsce obiekt zbudowany specjalnie na potrzeby teatru lalek został wzniesiony w latach 1975-79 wg projektu warszawskiego zespołu architektów: Wacława Kłyszewskiego, Jerzego Mokrzyńskiego i Eugeniusza Wierzbickiego. BTL jako pierwszy teatr lakowy w Polsce wystawiał także spektakle dla dorosłych. Obiekt był przebudowywany i modernizowany w początku XXI w.

32. Państwowy Bank Rolny, Rynek Kościuszki 7

Jest to jeden z pierwszych budynków użyteczności publicznej w Białymstoku powstały po II wojnie św. Zaprojektowali go Tadeusz Grzywiński, Jerzy Sztudynger i Jerzy Brzeziński. Architektonicznie była to kontynuacja przedwojennych nurtów klasycznej kompozycji z elementami form stylizacyjno-dekoracyjnych.

33. „Okrągłak”, ul. Kilińskiego 7 i 7/1

Budynek powstał w latach 30. XX w. wg projektu arch. Szymona Pappę. Od 1973 r. jedna część jest siedzibą Muzeum Wojska, a druga własnością prywatną z lokalami usługowymi. „Zaokrągłona” elewacja budynku w charakterystyczny sposób dopasowuje się do łuku ulicy Kilińskiego.

